

mgr Agnieszka Dolińska

mgr Daria Wojdanowicz

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Doświadczenia Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu podczas realizacji projektu „Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”

Experience of the Poznań University of Economics and Business Main Library during the implementation of the project „Integrated Development Program of the Poznań University of Economics and Business”

Słowa kluczowe: digitalizacja, projekt unijny, prace doktorskie, ochrona zbiorów, Baza Wiedzy UEP.

Keywords: digitization, EU project, PhD thesis, collection protection, PUEB Base of Knowledge.

Abstrakt

Projekt „Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu” (umowa nr POWR.03.05.00-00-Z011/17) jest współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego

Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020. Jednym z zadań realizowanych w ramach tak dużego przedsięwzięcia jest digitalizacja najstarszych prac doktorskich znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (UEP). W rozdziale przedstawiono poszczególne fazy projektu, począwszy od przygotowania publikacji do skanowania, stworzenia opisów bibliograficznych zdigitalizowanych publikacji, aż do rejestracji i umieszczenia plików w uczelnianym repozytorium. Szczególnie podkreślono wartość skanowanych zbiorów w kontekście ich ochrony i upowszechnienia.

Abstract

The project „Integrated Development Program of the Poznań University of Economics and Business” (agreement number POWR.03.05.00-00-Z011/17 is co-financed by the European Union from the European Social Fund under the Operational Program Knowledge Education Development 2014–2020. One of the tasks carried out as part of such a large project is the digitization of the oldest doctoral theses in the collection of the Poznań University of Economics and Business Main Library. The chapter presents the various phases of the project, starting with the preparation of publications for scanning, the creation of bibliographic descriptions of digitized publications, up to the registration and placement of files in the university repository. The value of the scanned collections in terms of their protection and dissemination was particularly highlighted.

Wstęp

Na przestrzeni ostatnich lat biblioteki przeszły znaczną transformację poszerzając swoje zadania i pełnione funkcje. Z jednostek, które głównie gromadziły i udostępniały zbiory stały się również miejscem rozwoju kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. To rozwój nowych technologii sprawił, że nie ukrywają już swoich cennych zasobów w magazynach, ale udostępniają je szerokiemu gronu różnorodnych odbiorców na całym świecie.

Jednym z narzędzi umożliwiających to zadanie jest digitalizacja, w efekcie której powstaje cyfrowa reprodukcja¹, mająca na celu otrzymanie wersji dokumentu jak najbardziej wiernej oryginałowi. Zbiory poddaje się temu procesowi, by, po pierwsze, chronić dokumenty

¹ *Digitalizacja piśmiennictwa*, D. Parandowski (red.), Warszawa 2010, s. 13.

ograniczając przyszły kontakt z czytelnikiem (dokument jest mniej narażony na zniszczenie), po drugie, aby upowszechnić dostęp do zbiorów, umożliwiając czytelnikom wygodne korzystanie bez wychodzenia z domu².

W niniejszej pracy przedstawiono doświadczenia Biblioteki Głównej UEP podczas digitalizacji w ramach realizacji projektu „Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”. Omówiono poszczególne fazy, począwszy od prezentacji samego projektu oraz specyfikacji przetargu i nawiązania współpracy z firmą skanującą. Zaprezentowano procedury przygotowania publikacji do skanowania, zasady tworzenia opisów bibliograficznych zdigitalizowanych publikacji oraz ustalenia dotyczące rejestracji i umieszczenia plików w repozytorium uczelnianym.

Prezentacja projektu

„Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu o numerze WND-POWR.03.05.00-00-Z011/17” to projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza – Edukacja – Rozwój 2014–2020. Jego realizacja trwała od marca 2018 r. do grudnia 2023 r., a całkowity koszt wyniósł 11 805 079 zł, przy dofinansowaniu o wartości 11 450 926,63 zł. Projekt podzielono na cztery moduły działań:

- moduł programów kształcenia,
- moduł studiów doktoranckich,
- moduł zarządzania w instytucjach szkolnictwa wyższego,
- moduł szkoleń kadry zarządzającej³.

² A. Trembowiecki, *Digitalizacja dla początkujących*, Warszawa 2014, s. 13.

³ *Zintegrowany program rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, <https://ue.poznan.pl/zintegrowany-program-rozwoju-universytetu-ekonomicznego-w-poznaniu/> (dostęp: 17.08.2023).

Zadanie dotyczące digitalizacji doktoratów wydanych i obronionych w latach 1960–2006 na UEP (wcześniej Wyższej Szkole Handlowej i Akademii Ekonomicznej w Poznaniu) oraz wybranych książek Wydawnictwa UEP wydanych w latach 1988–2016 zostało wpisane w moduł zarządzania w instytucjach szkolnictwa wyższego i jego realizacja trwała od maja 2022 do grudnia 2023. W ramach tego modułu zrealizowano również inne zadania, np. zakup i wdrożenie zintegrowanego systemu informatycznego podnoszącego jakość zarządzania uczelnią, zmianę systemów do obsługi dziekanatów, finansowo-księgowego, kadrowo-płacowego, do obsługi majątku trwałego, inwentaryzacji oraz budżetowania⁴.

Ogromną zaletą tego projektu była możliwość zastosowania outsourcingu, czyli zlecenia zdigitalizowania publikacji firmie zewnętrznej. To rozwiązanie zdecydowanie przysłużyło się finansom jednostki, nie wymagało stworzenia etatu osoby skanującej oraz posiadania całej infrastruktury dla pracowni digitalizacji, w tym profesjonalnego, drogiego sprzętu skanującego. Biblioteka skupiła się tylko na procesie tworzenia metadanych do zeskanowanych publikacji i sposobie, w jaki umieści je w internecie i udostępni czytelnikom. Na przestrzeni lat wypracowano w Polsce schemat korzystania z tej formy. Po ogłoszeniu i wygraniu przetargu na digitalizację określonego zbioru dokumentów, wygrana firma przyjeżdża i skanuje dokumenty na miejscu. Umowa kończy się w momencie przekazania skanów tzw. matryc wzorcowych oraz wersji gotowych, w zależności od ustalonych warunków. Takie rozwiązanie ma również wady, np. jakość wykonanych skanów, które trzeba monitorować na każdym etapie prac. Często personel firmy skanującej nie bierze pod uwagę indywidualnych cech skanowanych prac i tego, że czasem trzeba mieć inne, nieszablonowe podejście, indywidualne ustalenia do

⁴ *Zintegrowany system informatyczny UEP*, <https://ue.poznan.pl/pracownicy/zintegrowany-system-informatyczny-uep/> (dostęp: 17.08.2023).

zdigitalizowania takiej publikacji⁵. Po analizie dostępnych rozwiązań Biblioteka zdecydowała się na outsourcing, jako korzystniejszą metodę dla tego zadania.

Realizacja projektu

Proces realizacji podzielono na poszczególne fazy, pierwszą z nich było ogłoszenie przetargu. W trakcie postępowania wyłoniona została firma Digital-Center Sp. z o.o., która wykonała zadanie digitalizacji wskazanych publikacji znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej UEP.

W ramach realizacji zamówienia wyodrębniono zadania:

- pobranie publikacji do digitalizacji,
- dokonanie podstawowych czynności konserwatorskich, m.in. rozprostowania stron,
- ocenę zdigitalizowanych publikacji w celu optymalnego doboru skanera i metody digitalizacji,
- skanowanie publikacji z uwzględnieniem powyższego i wykonanie plików macierzystych,
- utworzenie plików prezentacyjnych PDF z naniesieniem warstwy OCR,
- zapewnienie kontroli jakości procesu digitalizacji,
- zwrot publikacji oraz przekazania utworzonych plików potwierdzone protokołem zdawczo-odbiorczym,
- zapewnienie usługi gwarancji jakości.

Zamówienie obejmowało skanowanie z oryginałów publikacji w ilości: 1133 tytuły książek, tj. ok. 245 tys. (+/-2%) stron książek oraz ok. 169 tys. stron doktoratów.

Kolejną fazą projektu było wyselekcjonowanie i przygotowanie przez pracowników Biblioteki publikacji do skanowania. Przy wyborze

⁵ A. Trembowiecki, *Polskie biblioteki cyfrowe A.D. 2010: kształtowanie paradygmatu*, w: *Cyfrowy świat dokumentu*, Warszawa 2011, s. 20–33.

zbiorów podjęto decyzję, aby w pierwszej kolejności były to najstarsze prace doktorskie wydane i obronione w latach 1960–2006. Zbiór ten ma wielką wartość historyczną oraz dokumentacyjną, znajdują się w nim prace z różnych dziedzin wiedzy zgodnych z profilem uniwersytetu, tj. ekonomia, bankowość, demografia, informatyka, czy towaroznawstwo. Dalej wytypowano książki Wydawnictwa UEP wydane w latach 1988–2016, w większości będące materiałami dydaktycznymi, skryptami i podręcznikami autorstwa pracowników naukowych Uczelni.

Następny etap prac to przygotowanie przez bibliotekarzy materiałów do skanowania. Po sprawdzeniu stanu fizycznego publikacji (kompletność egzemplarzy, zniszczone lub zalane strony), zbiory przekazywano mniejszymi partiami do miejsca pracy firmy skanującej. Na potrzeby projektu firmie Digital-Center udostępniono 3 pomieszczenia na terenie UEP, co pozwoliło na szybką komunikację i sprawne przekazywanie zbiorów oraz zmniejszyło ryzyko zniszczenia lub zagubienia publikacji w transporcie.

Trzecia faza projektu składała się z procesu digitalizacji według specyfikacji przetargowej, w ramach którego zeskanowano 1133 książki oraz 873 prace doktorskie. Skanowane publikacje zostały opatrzone odpowiednimi metadanymi, a gotowe skany przetworzono do formatu TIFF, który będzie wersją archiwalną – niezmienną (tzw. pliki matki). Następnie z plików macierzystych wygenerowano pliki PDF z naniesionym OCR. W przypadku książek pod redakcją oddzielnie zeskanowano okładki, stronę tytułową oraz poszczególne rozdziały.

Efekty tych prac zostały udostępnione pracownikom Oddziału Informacji Naukowej w dedykowanej aplikacji stworzonej i zarządzanej przez firmę skanującą.

Zadaniem zespołu bibliotekarzy była weryfikacja poprawności wykonania usługi, czyli sprawdzanie jakości i kompletności skanów, a także bieżące zgłaszanie ewentualnych błędów wyznaczonej osobie. Wszystkie czynności raportowano poprzez dokumenty współdzielone w chmurze, przyspieszało to komunikację i pracę oraz pozwalało na automatyczne tworzenie dokumentacji potrzebnej do rozliczenia projektu.

Ilustracja 1. Aplikacja do weryfikacji zeskanowanych publikacji

ID	Nazwa	Etap	Postęp	Partia
501636	326844	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501638	360008	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501640	360733	Skontrolowany przez Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501642	363909	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501644	366052	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501646	363052	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023
501648	362649	Gotowy do kontroli Klienta	100%	Partia_książki_1-14-07-2023

Źródło: <http://portal.digital-center.pl/app/webroot/Login/show> (dostęp: 9.10.2023).

Ilustracja 2. Strona główna Bazy Wiedzy UEP

Baza Wiedzy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Szukaj... Wszędzie

Źródło: <https://bazawiedzy.ue.poznan.pl/index.seam> (dostęp: 9.10.2023).

Ostatni etap tej części projektu polegał na rejestracji przez pracowników Biblioteki opisów bibliograficznych zeskanowanych prac doktorskich oraz umieszczeniu plików PDF w Bazie Wiedzy UEP działającej na oprogramowaniu Omega-PSIR. Gromadzenie i przechowywanie prac doktorskich to jedno z zadań statutowych jednostek naukowych. Zasadniczą kwestią pozostaje pytanie, czy i w jaki sposób można je

udostępniać, pamiętając o konieczności stosowania obowiązujących przepisów, takich jak uregulowanie prawa autorskiego. Instytucje naukowe i oświatowe (w tym biblioteki i archiwa) są upoważnione (por. art. 27 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych) do sporządzania egzemplarzy rozpowszechnionych utworów celem ich zachowania lub ochrony własnych zbiorów, a także do udostępniania zbiorów dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tychże jednostek⁶. To, jak udostępniane będą zeskanowane pliki, powinno być ściśle związane z prawami do utworu, jakimi dysponuje Biblioteka lub Wydawnictwo UEP.

W trakcie realizacji napotkano na problemy powodujące opóźnienia w harmonogramie pracy, np. pliki o dużych rozmiarach, które bardzo wolno łądowały się do Bazy Wiedzy. Rozwiązaniem było zwiększenie pamięci RAM oraz usunięcie zarchiwizowanych logów w systemie.

W ramach realizacji projektu, w IV kwartale 2023 r. powstało również Repozytorium Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu na oprogramowaniu DSpace 7, jednym z najczęściej wykorzystywanych na świecie. Repozytoria uczelniane to obecnie niezbędne narzędzie dla jednostek naukowych: upowszechniają dorobek naukowy pracowników uczelni, realizują politykę otwartego dostępu, archiwizują publikacje⁷.

System został przygotowany i wdrożony przez PCG Academia, która została wyłoniona w ofercie przetargowej⁸ i było to kolejne wdrożenie

⁶ R. Gołat, *Aspekty prawne digitalizacji*, w: *Cyfrowy świat dokumentu*, Warszawa 2011, s. 64–87.

⁷ L. Szafranski, *Rola repozytoriów instytucjonalnych w zmieniającym się środowisku komunikacji naukowej i działalności bibliotek akademickich*, w: *Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały z konferencji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia, Białystok, 15–16 listopada 2018 r.*, P. Chomik, H. Kościuch, J. Żochowska (red.), Białystok 2019, s. 199–212.

⁸ *PCG Academia wygrywa przetarg na wdrożenie Repozytorium Naukowego DSpace 7 dla Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, <https://pcgacademia.pl/aktualnosci/pcg-academia-wygrywa-przetarg-na-wdrozenie-repozytorium->

produktu, obok realizacji czterech dużych projektów dla: Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu SWPS oraz dla Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie.

Przedmiot zamówienia obejmował zadania szczegółowe:

- pobranie i zainstalowanie oprogramowania DSpace,
- konfigurację systemu (dostosowanie i opracowanie rozszerzeń wg wymagań UEP),
- sporządzenie harmonogramów wdrożenia, raportów i analiz oraz dokumentacji powdrożeniowej,
- szkolenia zespołu wdrożeniowego po stronie Uczelni oraz dla pracowników, którzy będą pełnić funkcję redaktorów i administratorów w systemie,
- świadczenie usług z tytułu Gwarancji Jakości.

Czas wdrożenia wyniósł 3 miesiące, Repozytorium UEP otrzymało nowy interfejs użytkownika, spersonalizowany z identyfikacją graficzną uczelni, responsywny i w pełni dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Uczelnia korzysta również z obsługi serwisowej oferowanej przez PCG Academia.

Zakończenie

Podstawowym celem projektu była ochrona i popularyzacja publikacji znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej UEP oraz ułatwienie dostępu do otwartych zasobów edukacyjnych Uczelni. Projekt digitalizacji pozwolił na zabezpieczenie zbiorów (zwłaszcza starych prac doktorskich) poprzez stworzenie i udostępnienie ich cyfrowej kopii, a także umożliwił wgląd do publikacji do tej pory niedostępnych. Pandemia pokazała, jak ważne jest posiadanie w bibliotekach alternatywnych wersji swoich zbiorów, które są dostosowane do potrzeb

różnych użytkowników (także osób z niepełnosprawnościami) i dostępne dla nich w każdym miejscu i w dogodnym czasie.

Biblioteki i bibliotekarze doskonale odnajdują się w wymaganiach współczesnego świata, dostosowują do zmian, są zawsze otwarci na nowe zadania i wciąż zmieniające się potrzeby użytkowników. Potrafią pozyskać zewnętrzne dofinansowania na realizację ciekawych przedsięwzięć, nie obarczając tym budżetów macierzystych jednostek. Jak najbardziej podlegają stałej transformacji, inicjują ją i realizują w praktyce, stając się nie tylko przedmiotem transformacji, ale przede wszystkim jej podmiotem⁹.

Bibliografia

- Digitalizacja piśmiennictwa*, D. Parandowski (red.), Warszawa 2010.
- Funkcjonowanie biblioteki naukowej w zmieniającym się otoczeniu społecznym*, B. Chrapczyńska, M.R. Świrad (red.), Wrocław 2023.
- Gołat R., *Aspekty prawne digitalizacji*, w: *Cyfrowy świat dokumentu*, Warszawa 2011, s. 64–87.
- Jezioro J., *Udostępnianie przez jednostki uczelniane, mające status archiwów, prac doktorskich niepublikowanych w świetle prawa autorskiego: wybrane zagadnienia prawne na tle praktyki*, „Folia Iuridica Wratislaviensis” 2012, nr 2, s. 85–96.
- Szafrński L., *Rola repozytoriów instytucjonalnych w zmieniającym się środowisku komunikacji naukowej i działalności bibliotek akademickich*, w: *Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość, Materiały z konferencji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia, Białystok, 15–16 listopada 2018 r.*, P. Chomik, H. Kościuch, J. Żochowska (red.), Białystok 2019, s. 199–212.

⁹ *Biblioteka w transformacji*, <https://biblioteka.uwb.edu.pl/o-bibliotece/dzialalnosc/konferencje/archiwum-konferencji/biblioteka-w-transformacji> (dostęp: 1.10.2023).

Trembowiecki A., *Digitalizacja dla początkujących*, Warszawa 2014, s. 13.

Trembowiecki A., *Polskie biblioteki cyfrowe A.D. 2010: kształtowanie paradygmatu*, w: *Cyfrowy świat dokumentu*, Warszawa 2011, s. 20–33.

Netografia

Biblioteka w transformacji, <https://biblioteka.uwb.edu.pl/o-bibliotece/dzialalnosc/konferencje/archiwum-konferencji/biblioteka-w-transformacji> (dostęp: 1.10.2023).

PCG Academia wygrywa przetarg na wdrożenie Repozytorium Naukowego DSpace 7 dla Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, <https://pcgacademia.pl/aktualnosci/pcg-academia-wygrywa-przetarg-na-wdrozenie-repozytorium-naukowego-dspace-7-dla-universytetu-ekonomicznego-w-poznaniu/> (dostęp: 9.10.2023).

Zintegrowany program rozwoju Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, <https://ue.poznan.pl/zintegrowany-program-rozwoju-universytetu-ekonomicznego-w-poznaniu/> (dostęp: 17.08.2023).

Zintegrowany system informatyczny UEP, <https://ue.poznan.pl/pracownicy/zintegrowany-system-informatyczny-uep/> (dostęp: 17.08.2023).